

Наближалось свято, і по вулицях пробігало хвилювання, ніби на водянній поверхні перед бурею. Крамниці, розцвічені прапорцями, рябіли веселою яскравістю дверей, і галантерейники обдурювали людей на триколірній тканині, як бакалійники на свічках. Серця потроху розпалювалися; по обіді на тротуарах розмовляли про свято, обмінювалися думками:

— Що ж це за свято буде, друзі мої, яке свято!

— Чи чули ви? Монархи мають прибути інкогніто, в цивільному вбранні, щоб подивитись на нього.

— Кажуть, що російський імператор уже тут; він має побувати усюди разом із принцом Уельським.

— О! Це буде свято над святами!

Так, це буде справжнє свято; те, що пан Патісо, паризький буржуа, називає святом, та невимовна метушня, що протягом п'ятнадцяти годин точить з кінця в кінець міста усю фізичну погань, прикрашену сухозлітками, потоки спітнілих тіл, де поруч з товстою бабегою у триколірних стрічках. розпасеною за своїм прилавком і сопущою од задухи, товчеться рахітичний продавець, тягнучи на буксирі свою жінку й маленя, робітник, що посадив свого бельбаса на шию верхи, очманілий провінціал з пикою враженого кретина, погано виголений фурман, ще просякнений духом стайні. І чужоземці, вичепурені, наче мавпи, англійки, подібні до жираф, приодягнений водовоз і незчисленна лава дрібних буржуа та плохеньких рантьє, яких усе бавить. О штовханино, втому, поте та пилюго, гармидере, коловертню людських тіл, відтоптування мозолів на ногах, запаморочення думок, поганий душе, безглузде сновигання, разюче часником дихання юрби, дайте Патісо усю радість, яку тільки може вмістити його серце!

І він почав готуватися, як тільки прочитав на стінах своєї округи заклик мера.

Там стояло таке:

"Звертаю вашу увагу на особливе значення цього свята. Прикрашайте прапорами ваші будинки, ілюмініуйте ваші вікна. Об'єднуйтеся, збирайте гроші, щоб надати вашим будинкам, вашій вулиці найблискучішого вигляду, пишнішого, ніж на суміжних будинках та вулицях".

Тоді Патісо старанно почав міркувати, якого б то найартистичнішого вигляду надати своїй оселі.

Та виявилась поважна перешкода. Його єдине вікно виходило на подвір'я, темне, тісне й глибоке, де хіба що пацюки могли побачити його три венеційські ліхтарі.

Йому бракувало вікна на вулицю. Він його знайшов. На другому поверсі того ж будинку жив заможний добродій, шляхтич і рояліст, а його машталір, теж реакціонер, займав мансарду на сьомому поверсі, з вікном на вулицю. Патісо припускав, що за певну ціну можна купити всілякі переконання, та й запропонував цьому громадянинові од батога відступити за сто су своє житло од півдня до півночі. Пропозицію було одразу прийнято.

Тоді він заходився коло прикрас.

Три прапори, чотири ліхтарі — чи досить цього, щоб вікно на даху мало артистичний вигляд, щоб виявити екстаз своєї душі?

Звичайно, ні! Але, незважаючи на довгі пошуки і нічні міркування, пан Патісо не вигадав нічого іншого. Він радився з сусідами, які дивувалися з

його запитання, звертався до товаришів на службі... Усі купували ліхтарі і прапори, додаючи до цього на день триколірні значки.

Тоді він заповзявся придумати щось дуже своєрідне. Він ходив по кав'ярнях, розпитуючи людей, але в них бракувало фантазії. Далі одного ранку він здерся на імперіал омнібуса. Якийсь статечний добродій поруч із ним курил сигару; трохи далі робітник смалив свою покручену люльку; двоє голодранців точили теревені коло фурмана; і різні урядовці їхали на працю за три су.

Перед крамницями цілі оберемки прапорів сяяли на вранішньому сонці. Патісо звернувся до свого сусіди:

— Буде чудове свято!

Той скося поглянув на нього і відповів згорда:

— Це мене дуже мало обходить!

— Ви не братимете в ньому участі? — спитав здивований урядовець.

Той зневажливо похитав головою і заявив:

— Жалюгідні вони зі своїм святом! Нащо це свято?.. Хіба ж це уряд? Але ж я не знаю цього уряду, пане!..

Але Патісо, сам урядовець, вислухав це звисока і сказав значним голосом:

— Уряд, пане добродію, це республіка.

Його сусіда, не дуже цим збентежений, заклавши спокійно руки в кишені, почав:

— Ну, то й що? Я цього не відкидаю. Республіка, чи що інше, чхав я на це. Я тільки хочу, мій пане, я хочу знати свій уряд. Я бачив Шарля Десятого, і я був йому відданий, пане; я бачив Луї-Філіппа і йому був відданий; я бачив Наполеона, однаково був йому відданий, але я ніколи не бачив республіки.

Патісо все ще суворо відказав:

— Її уособлює президент.

Той пробурчав:

— Добре, хай мені його покажуть.

Патісо знизав плечима:

— Всі можуть його побачити; він не в шафі захований.

Аж раптом поважний добродій скипів:

— Даруйте, пане, його не можна бачити. Я пробував більше ніж сто разів, мій пане. Я засідав на нього коло Єлісейського палацу, він не виходив. Якийсь перехожий запевнив мене, що він грає на більярді у кав'ярні напроти; я пішов до кав'ярні напроти: він не приходив. Мені казали, що він буде на перегонах в Мелені; я поїхав до Мелена, але його не бачив. Я втомився, нарешті. Я не бачив також і пана Гамбети й не знаю зовсім жодного депутата.

Він розпалювався.

— Уряд, пане добродію, мусить показуватися; на те він і потрібний, а не на щось інше. Треба, щоб усі знали: такого-то дня, о такій-то годині,

уряд проїздитиме такою-то вулицею. Отож його побачать усі, і всі будуть вдоволені.

Патісо, заспокоївшись, погодився з його доказами.

— Це правда, — промовив він, — дуже приємно знати тих, хто нами править.

Добродій теж почав лагіднішим тоном:

— Знаєте, як я уявляю собі це свято? Отже, пане, я впорядив би поїзд із позолочених колісниць, на кшталт коронувальних королівських карет, і возив би членів уряду, од президента до останнього депутата, через увесь Париж цілісний день. Таким чином, принаймні кожен наочно побачив би уособлення державної влади.

Тут один із голодранців коло фурмана зауважив:

— Ну, а куди ж ви поставили б гладкого бика?

На обох лавах залунав сміх. Патісо збагнув дотеп і миркнув:

— Це якось не личить.

Добродій, подумавши, погодився.

— Тоді, — сказав він, — я вмістив би їх десь на видноті, щоб їх було добре видно усім, приміром, на Триумфальній арці, і вся людність повинна була б пройти під нею. Це було б дуже урочисто,

Але голодранець ще раз заперечив:

— Потрібні будуть телескопи, щоб роздивитись їхні пики.

Добродій нічого не відказав; він вів далі:

— А візьмімо роздачу прапорів! Треба вигадати якийсь привід, щось організувати, наприклад, невеличку війну, після чого роздавати війську корогви, ніби нагороду. В мене виникла одна ідея, і я написав про неї міністрові, але той не потурбувався навіть відповісти мені. Коли вони вибрали для свята день здобуття Бастилії, належало б якось відтворити цю подію: треба б збудувати картонову Бастилію, розмальовану театральним декоратором, і за її мурами заховати Липневу колону. Тоді, пане добродію, військо повинно штурмувати її. Це було б прегарне видовисько, а разом і символ, як наше військо нищить твердиню тиранії. Потім запалити цю Бастилію, і серед полум'я постане колона з генієм Свободи, символ нового ладу і визволення людства.

Цього разу всі на імперіалі слухали уважно, вважаючи цю думку за прекрасну. Якийсь старий запевнив:

— Це велика ідея, пане, і вона робить вам честь. Дуже шкода, що уряд її не підтримав.

Якийсь юнак заявив, що належало б вирядити на вулиці акторів, які декламували б "Ямби" Барб'є, щоб нарід одночасно привчався до мистецтва й волі.

Ті пропозиції викликали захват. Кожен хотів висловитися, усі запалилися. Катеринка на вулиці почала "Марсельєзу", робітник заспівав, і усі хором підхопили приспів. Бадьора мелодія пісні і її шалений ритм збудили фурмана, і він погнав коней чвалом. Пан Патісо ревів на всю губу, ляскаючи себе по стегнах, а всередині омнібуса вражені пасажири питали один одного, що за ураган знявся над їхніми головами.

Нарешті вони зупинилися, і Патісо, вважаючи свого сусіду за людину з ініціативою, порадився з ним про своє лаштування до свята:

— Ліхтарі і прапори — це дуже добре, — казав він, — але мені хотілося б іще чогось ліпшого.

Той довго міркував, але не вигадав нічого. Тоді Патісо, розчарований, купив три прапори й чотири ліхтарі.